

בבא בתרא קסו

משה שווערד

1. רשב"ם בבא בתרא דף קסה/ב

הכל הולך אחר התחתון – [1] אלא שלא יהא כתוב בשיטה אחרונה:

2. ריטב"א על בבא בתרא דף קסה/ב

הא דתנן כתוב בו למעלה מנה וכו' הכל הולך אחר התחתון, לא שייכא הא בפלוגתא דתפוס לשון ראשון או אחרון דהיא כשהוציא שני הלשונות הסותרים זה לזה בבת אחת, כגון איסתירא מאה מעי מאה מעי איסתרא, כגון בי"ב זהובים לשונה מדינר זהב לחודש וכיוצא בהם, אבל הכא שזה למטה וזה למעלה לדברי הכל חזר בו מן הראשון, דעיינו בחושבנא ואשכח שהיה הענין כמו שאמרו למטה, [2] וכל מה ששנינו שלמדין מן התחתון אם הוא (לשובתו) [לחובתו] כמו שכתוב למטה מנה וכיוצא בו למדין אפי' משיטה אחרונה אבל אם הוא לזכותו אין למדין משיטה אחרונה

3. חדושי הר"ן על בבא בתרא דף קסה/ב

מתני' זוזין מאה דאינון סלעים עשרים. כבר כתבתי למעלה בפ' בית כור שאינה ענין למחלוקתן של רב ושמואל בתפוס לשון ראשון או לשון אחרון דהכא כיון דודאי מטעא טעי בחשבונות מדקאמר דאינון יד בעל השטר על התחתונה, וכן מה ששנינו כאן הכל הולך אחר התחתון לא שייך נמי בהיא פלוגתא דהכא ודאי מהדר הוא דקא הדר ביה דעיינו בחושבנייהו וכתבי למטה, ולא פליגי בתפוס לשון ראשון או לשון אחרון אלא היכא דמפיק להו בבת אחת כגון אסתרא מאה מעי ומדה בחבל הן חסר הן יתר:

4. שערים מצויינים בהלכה

משנה כתוב בו זוזין מאה דאינון סלעין עשרין כו'. פרשב"ם אע"פ שמאה זוזי הרי הן כ"ה סלעין, אין למלוה אלא כ' סלעין, דיד בעל השטר על התחתונה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ושמא כך פירש מאה זוזין גרועים וחסירים שאינן שוה אלא כ' סלעין. וכתב הריטב"א דלא שייך הא בפלוגתא דתפוס לשון ראשון או אחרון, דשאני הכא דכיון דאמר "דאינון", ודאי פרושי קא מפרש, אלא שטועה בחשבוננו כו'. ועי' בתשו' מהרי"ק (סי' י'). ובתוס' לעיל (קה: ד"ה פרושי) כתבו, דהיכא דרחוקין זה מזה לא שייך כולי האי פרושי קא מפרש. ועי' בתוס' במס' ב"מ (קב: ד"ה הוה אמינא) דליכא למימר הכא לא מפרש אע"ג דאמר אינון כיון שרחוקין כ"כ זה מזה מאה מתלתין, אלא מהדר קא הדר ביה, דא"כ היה הולך הכל אחר התחתון, כדתנן כתב למעלה מנה ולמטה מאתים הכל הולך אחר התחתון. ועי' בחי' הר"י מיגש, ומובא דבריו בב"י (חור"מ סי' מב) דפעמים הולכין אחר פחות

שבלשונות, ופעמים אחר התחתון, דכזוי ק' דאינון ל' דאין לו אלא מנה, ודיבור אחד הוא, ואי אפשר לחלק ביניהם, וכיון דדבריו סותרין זה את זה, אמרי' יד בעל השטר על התחתונה, וכי אמרי' הולכין אחר התחתון היינו היכא דהוי שני דיבורים מחולקין, וכל אחד דיבור בפני עצמו וא"צ לחבירו, וכיון שהתחתון סותר להעליון אמרי' דקא הדר ביה מעליון, ולפיכך הלך אחר התחתון. וכ"כ הנמוק"י בשם הריטב"א במס' ב"מ (שם).

5. חשוקי חמד מסכת בבא בתרא דף קסה עמוד ב

זוזין מאה דאינון סלעים עשרים

המחאה שבספרות כתוב שלש מאות, ובאותיות שלשת אלפים

שאלה. ראובן נתברך מהשי"ת בנכסים, היה אצלו עני וביקש תרומה להכנסת כלה, הוא נתן לו המחאה, בספרות כתב 300, ובכתב המלא "שלשת אלפים שקל". העני הכניס את המחאה לבנק, הם התקשרו לראובן וסיפרו לו שיש סתירה בין הספרות לאותיות והם שאלו כמה רצה לתת ומהו הנכון, והשיב שלא זוכר, ושישאלו דעת תורה וכך יתנו לעני. נשאלת השאלה מהי דעת תורה?

תשובה. נאמר במסכת ב"ב דף קסה ע"ב "כתוב בו זוזין מאה דאינון סלעין עשרים, אין לו אלא עשרים". וביאר הרשב"ם משום דיד בעל השטר על התחתונה, והמוציא מחברו עליו הראיה וכו'. ולכאורה גם בענינו כך, יד העני על התחתונה, והוא צריך לקבל מספק רק שלש מאות שקל. אך יש מקום להניח שצריך לקבל שלשת אלפים, משתי סיבות: א. מתקבל על הדעת שטעה והשמיט אפס מהספרות מאשר לומר שטעה וכתב שלושת אלפים שהם אותיות שגויות, הן בזה שבמקום מאות כתב אותיות אחרות לגמרי והם אלפים, וגם הוסיף "ת", ובמקום לכתוב שלוש כתב שלושת. ב. המשנה ממשיכה ואומרת: "כתוב בו מלמעלה מנה, ומלמטה מאתיים...", הכל הולך אחר התחתון". שאנו אומרים שחזר בו ממה שכתב למעלה. ואם כן אולי גם בענינו אם בעל המחאה נוהג לכתוב תחילה את הספרות, ואח"כ את האותיות, אולי חזר בו והולכים אחר האחרון. ויתכן שכתב את הספרות ובאמצע קיבל אנשים לשיחה, ולבסוף כשכתב חשב על שלושת אלפים. ישנה סיבה נוספת לתת לעני שלושת אלפים, והוא משום שבספק צדקה יש להחמיר, מטעם ספק נדרים. ואף על פי שכתב הרא"ש (כלל ו סימן יט) שדין זה שאין לו אלא עשרים זוזין, אף כלפי גבוה אמרינן כן, ומקורו במנחות (דף קד ע"ב), לגבי המקדיש, שאמרינן שכוונתו על הפחות שבלשונות, יעו"ש, מכל מקום היינו דוקא שם שלא ברור כלל שנדר על יותר מכן, אבל בנידוננו שהעשיר מודה שיתכן שנדר יותר, ואף הוא אינו יודע האמת, אם כן זה דומה לפירוש ולא יודע כמה פירש. שצריך לתת עד שיצא הספק מלבו, כמבואר במנחות (שם), ולכן אף בנידוננו לכאורה צריך לתת את הסכום הגדול יותר.

6. פסקי הרי"ד על בבא בתרא דף קסה/ב

אבל אם למעלה היה פורט והולך ולבסוף כת' סכום הכל כך וכך, וראינו שפיתח או הוסיף בזה ודאי אנו אומרים כי טעה בחשבון ואחר הפרט אנו הולכין

7. שערים מצויינים בהלכה

הקשה התוס' יו"ט, למה צריכין כל הני בבי, ואע"ג דזוזי מטבעות קטנים וסלעים גדולים ושניהם כסף, ודרכונות הם זהב, מ"מ שמעינן להו מהדרי, ולכן הביאו הטור (חו"מ סי' מב) בסתם, כתב בו מטבע פלוני דאינון ונמחק אין לו אלא שנים ממנו. וראיתי בקול הרמ"ז שמפרש, דבכסף סלעין אשמועינן דלא תימא שיתן שכרי כסף בשווי ב' סלעים, ובדרכונות אשמועינן דלא תימא דיתן לו דרכונות קלים וגרועים אלא היוצאין בשוק. ועי' מש"כ בתפא"י.	סלעין דאינון ונמחק, אין פחות משתים. כתב הרשב"א לקמן (קעא). ואמאי, לימא דאינון שבעה דינרין קאמר, ואין לו אלא שבעה דינרין, אלא שמע מינה שאין תולין במחק דבר שהוא סותר עיקר השטר, אבל כמה שאינו סותר, ודאי כל מה שאתה יכול לתלות במחק תלה. ועי' בדברינו לעיל (קסא. ד"ה כל).
---	---

8. קובץ שעורים בבא בתרא אות תרטו

תרטו) שם. ד"ה אמר רב אשי וכו' דמהני תפיסה. ומשמע דבדין הבריייתא דאמרינן יד בעל השטר על התחתונה לא מהני תפיסה, ואמאי לא הא גם זהו מטעם ספק, ומדבריהם מוכח דהא דאמרינן יד בעה"ש ט

על התחמונה הוא דין ודאי, ובעיקר דבריהם דבספק מהני תפיסה, צ"ל כמ"ש בתוס' כתובות דף כ' דבטוען ברי מהני תפיסה גם לאחר שנולד הספק, אבל בריש מכילתין בתוס' ד"ה לפיכך מבואר, דלא מהני תפיסה לאחר שנולד הספק אפילו בטענת ברי.

9. שערים מצויינים בהלכה

היוקר, א"כ כש"כ בקניית דגים שאינו אלא לכבוד שבת כו'. ומצינו כזה במס' פסחים (ל). דאמר שמואל להסוחרים, אשוו זביני אכנדיכי, ואי לא דרישנא כר"ש, ופרש"י דס"ל דקדרות הישנות מותרין להשתמש בהן לצרכי פסח, וכן מצינו במס' סוכה (לד): דאמר שמואל אשוו זביני, ואי לא דרישנא כר' טרפון דמכשיר הדסים קטומים. ובטו"ז (יו"ד סי' ריח סק"ד) לענין שער הבשר, הביא מדברי התרומת הדשן (סי' רפא) שעשו תקנה שלא לקנות. ובמחצית השקל (סי' תרנו) כתב לענין אתרוג, דאין להוסיף שליש משום הידור מצוה, אם יש לחוש דע"ז מייקרים השער. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ב סי' עב ס"ק טז). ועי' בדברינו במס' גיטין (מה. ד"ה אין פודין) שהבאנו מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש שם (סופ"ד) דמבואר מדבריו, דכשהגוים מייקרים השער מותר לבטל מצוה דאורייתא כדי להעמיד השער על מקומו. ועי' בחי' חתם סופר למס' גיטין (מז. ד"ה המוכר שדהו) מה שכתב לדחות דברי הצמח צדק.

המעון הזה אם אלן הלילה עד שיהו בדינרין. נכנס לב"ד ולימד כו', ואין השאר עליה חובה. פרשב"ם דומיא לאשה דמחייבא בחמש טבילות, ובטבילה אחת מטהרת. משמע דזה מצד הדין, וכ"כ התוס' (ד"ה נכנס) דרשב"ג פליג על ב"ש וב"ה. ורש"י במס' כריתות (ח. ד"ה נכנס) כתב, אע"פ שהקיל על דברי תורה, עת לעשות לה' הוא, שאלמלא לא ימצאו יחדלו מלהביא אפי' אחד, ויאכלו קדשים בטומאת הגוף. ומשמע מזה דסמך על סברתו להקל אפי' שהיה נגד הרבים, וכבר הבאנו בקונט' תורת הלימוד וההוראה (אות יח) דלפעמים בשעת הדחק גדול סמכין על דעת יחיד אפי' בדאורייתא עי"ש.

כתב המג"א (סי' רמב) בשם תשו' צמח צדק (סי' כח) דאם הגוים מייקרים שער הדגים, נכון לתקן שלא יקנו דגים, וראיה לזה מגמ' כאן, דאפי' בדבר דאורייתא הקיל משום

10. באר שבע על כריתות דף ח/א

ושמא י"ל לפי גירסא זו, דמעיקרא הו' קיימי הקניין בדינרי זהב מחמת שנשתהו היולדות בירושלים, ולא חזרו לביתם עד שהביאו כל הקרבנות שנתחייבו משום כל תאחר, ומחמת זה היו דוחקות לקנותן אפילו ביוקר כדי שיוכלו לחזור לביתם. ורשב"ג נכנס לבית דין ולמד להם דין חדש, שיחזרו לביתם אחר שהביאו קרבן אחד ויאכלו בקדשים ולא יחושו משום כל תאחר, ולהכי נשבע ותקן שלא יתאחרו שם היולדות ויתבטלו מפריה ורביה, כי כשהיו הקניין בזול אז לא יצטרכו להתאחר בירושלים, כי יוכלו להביא כל הקרבנות בפעם אחת מאחר שימצאו אותם בזול. אבל קשה לי דאם כן עיקר חסר מן הספר. ועוד שהרי הלכה רווחת בישראל שאינו עובר משום כל תאחר עד אחר שלש רגלים:

ועם מה שפירש רש"י לא קשה מידי מכל אלו קושיות הנזכרים שהקשו התוספות, מפני שאף רשב"ג סובר כת"ק דמדינא השאר עליה חובה, ומה שאמר ואין השאר עליה חובה הוראת שעה היתה, כדי שלא יחדלו מלהביא כלל. אי נמי שרשב"ג לא להוראת שעה בלבד אמרה אלא לדורות קבעה, כדי שאם לעתיד לבוא יתייקרו לא יבואו להמנע מלהביא כלל, ויש רשות ביד בית דין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כדאמרינן בפרק האשה רבה (יבמות ז, א), ומדלא נכנס לבית דין ללמד להם דין חדש זה ואין השאר עליה חובה הפך ת"ק, אלא מכח שראה שהקניין נתייקר כל כך ועמדו בדינרי זהב, וחשש שמא יבאו להמנע מלהביא כלל ויאכלו קדשים בטומאת הגוף, שמע מינה דלולא חשש זה לא היה נכנס לבית דין ללמוד להם דין חדש זה הפך ת"ק, להכי שפיר מייתי מעשה לסייע:

11. ערוך לנר על כריתות דף ח/א

שם נכנס לב"ד ולמד:

רש"י פירש דמשום עת לעשות לד' לימד כן שלא כדין וכבר הזכרתי שדעת הראב"ד אינה כן אלא רשב"ג ע"פ דין הורה כן וכפי שאכתוב לקמן כן היא ג"כ שיטת הרשב"ם בב"ב ושיטת האשכנזים שהביאו התוספ' שם וגם שיטת התוספ' דכאן וגם כבר כתבתי ששיטת ר"ת היא ג"כ שרשב"ג כדין הורה רק שהוא גרס והשאר עלי' חובה וכפי מה שכתבתי גם שיטת הרמב"ם כן וא"כ שיטת רש"י היא יחידית בדבר הזה ולכן לא הבנתי מה שכתב בשו"ת צמח צדק (סי' כ"ח) הביאו גם המגן אברהם ריש ה' שבת שאם המוכרי' מייקרים שער הדגים יכול לתקן הוראת שעה לבטל עונג שבת כמו שעשה כאן רשב"ג ע"ש ואיך יש להוציא דין משיטה יחידית אחר ששאר הראשונים לא פירשו כן ובפרט שאפילו לרש"י אין ראי' כ"כ שרשב"ג ביטל לגמרי דאף דלפי שעה הורה כן נגד הדין מכ"מ אולי כשאח"כ הוזל השער הורה להחייבות ששוב יביאו מה שהי' חייבות על כל לידה ולידה וא"כ לא הי' ע"י הוראתו שום ביטול מצוה שלא היתה רק להלכה ולא למעשה משא"כ התם דעונג שבת שנתבטל לא יוכל לתקן עוד לאותו שבת:

12. ערוך לנר על כריתות דף ח/א

... ולענ"ד מכל זה ראי' לשיטת וגרסת ר"ת שהבאתי לעיל וכפי שכתבתי גם שיטת הרמב"ם כן דמה שחדש רשב"ג לא הי' שאין השאר עלי' חובה שזה נשאר על דינו שהשאר חובה רק דרש וחדש שאחר שהביאה א' אפילו לא הביאה כולם אוכלת בקדשים דלפ"ז מיושב הענין שפיר די"ל דהמעשה כך הי' דאפשר מפני רעש מלחמה שהי' לפעמים בימי בית שני בירושלים לא עלו הרבה נשים לרגל איזה שנים ואירע שכשעלו סמוך לרגל היו בהן הרבה שהיו חייבות קיני לידות וזיבות מרובים וכלם אצו לקנות כל מה שהיו חייבות כדי לאכול בי"ט שלמי חגיגה ושמחה ומתוך שהי' סמוך לרגל ולא יכלו עוד להביא ממקום אחר נתייקרו הקינים הרבה עד שעמדו בדינר זהב ועי"כ העניות לא יכלו לקנות ונתיירא רשב"ג שמא אעפ"כ יאכלו בי"ט קדשים בטומאת מחוסר כפורי' ולכן נשבע לא אלין הלילה מפני שהי' סמוך לי"ט ואפשר שלמחר הי' ערב הרגל ואם לא עכשיו לא יהי' התקנה עוד להועיל ולכן דרש בב"ד שכל אשה אפילו לא הביאה רק א' אוכלת בקדשים והשאר עלי' חובה ותוכל להמתין עכ"פ עד שתמצא בחה"מ בזול יותר ממה שיביאו ממקום אחר וע"כ יכלו גם העניות לקנות ולא יאכלו בטומאת הגוף וכן הי' שבאותו יום מיד היו בזול מפני שהעשירות לא מהרו כ"כ לקנות לכל לידות וזיבות שהיו חייבות שהי' די להן באחד לאכול בקדשים בי"ט:

13. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף קסו עמוד א

בגמ': אמר רבן שמעון בן גמליאל המעון הזה אם אלין הלילה עד שיהו בדינרין נכנס לבית דין ולימד האשה שהיו עליה חמש לידות ודאות חמש זיבות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה ועמדו קינין בו ביום ברבעתים. דרשה זו של רבי שמעון בן גמליאל טעונה תלמוד, דלמד, דבשעה שנתייקרו קינין, אפילו על חמש לידות וחמש זיבות מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה, דצריך ביאור מאין היה מקורו לכך.

בהעמק דבר (פר' תזריע) הביא בשם בנו רבי חיים ברלין, שהעיר בסדר הפרשה שהיה ראוי להקדים 'ואם לא תמצא ידה וגו'' ולבסוף 'זאת תורת היולדת', וכמו בקרבנות מצורע, כתיב תחילה פרשת 'ואם דל הוא וגו'', ואחר כך 'זאת תורת וגו''. אלא למדנו מזה דריבוי פסוק זה ד'זאת תורת היולדת' אינו אלא בעשירה, אבל בעניה שאינה יכולה לעמוד בזה, די בקרבן אחד על לידות הרבה.

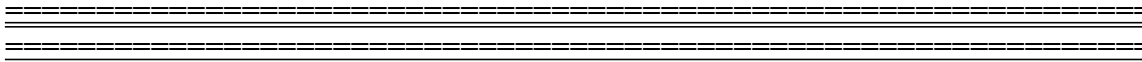
ועל כן קודם שנתייקרו הקינין גם רבי שמעון בן גמליאל מודה דהשאר עליה חובה, אבל לאחר שנתייקרו הקינין אין השאר עליה חובה. ולפי זה מה שאמר רבי שמעון בן גמליאל אמר 'ואין השאר עליה חובה' אינו בהחלט אלא אם תעשיר ישוב לחובה, ולא העלה רבי שמעון בן גמליאל אלא שלשעה זו אין בזה משום בל תאחר, ולכן למד רבי שמעון בן גמליאל, דבאופן זה לא חייבה הכתוב כלל.

14. משך חכמה על שמות פרק יב פסוק כב

דוגמא ההלכה פסוקה דר"ז שבנות ישראל החמירו על עצמן וכו' (ברכות לא) ובזמן המקדש ע"כ שיבטל דאל"ה לא תדע האשה מתי להביא קרבן זיבה.

15. רמב"ם יד החזקה הלכות שופר סוכה ולולב פרק ז

(טו) משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש וכל יום ויום מברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב מפני שהיא מצוה מדברי סופרים ותקנה זו עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בית המקדש יחזרו הדברים לישגן:

16. שערים מצויינים בהלכה

כתב ברמב"ם (שם) ובשו"ע (חור"מ סי' מב ס"ז) כתוב בו מלמעלה ספל ומלמטה קפל, הכל הולך אחר התחתון, שהקפל פחות מהספל. ומדייק הסמ"ע (שם ס"ק כא) מדתלה הטעם שהקפל פחות מהספל, ש"מ דס"ל דע"ן הזכוב יכול להשתנות ג"כ, להאריך האות ע"י טשטוש ולעשות מסמ"ך קו"ף, אבל מדברי הרשב"ם והתוס' משמע, שהטעם הוא משום דרך הזכוב לקצר האות ולעשות מקו"ף סמ"ך, ומשו"ה אף אם היה קפל הכתוב מלמטה טפי מספל הכתוב מלמעלה הולכין אחר התחתון ממה נפשך כו' [ועי' במס'

א"ר פפא פשיטא לי ספל מלמעלה וקפל מלמטה, הכל הולך אחר התחתון. עי' ברשב"ם דיש פותרין דזה גימטריא הוא ספל וקפל, והכל הוא. אבל התוס' והרשב"א הביאן בשם הר"ת, דלשון נוטריקון הוא, ספל סאה ופלגא, קפל קב ופלגא, וכ"כ הרי"ף והר"י מיגש. וכ"כ הריטב"א בשם הגאונים. ובמ"מ (מלוה פכ"ז הט"ו) כתב, שכן עיקר.

17. נתיבות המשפט / ביאורים / על חו"מ סימן מב

[ה] ומלמטה קפל. אף שיש לו מגו דאי בעי היה מוחק ליה לק' ובנמחק אות אחד מהתחתון לומדין מהעליון, מ"מ הוי כמגו במקום עדים, דמה שלמטה ודאי חזרה הוא. ועיין תומים (סק"ט) שהקשה על הא שכתב (ב"ב קסו, ב) שמא זכוב הסיר, דניחוש שמא הוא בעצמו הסיר. ולק"מ דזכוב חיישינן בעוד הדיו לח הסיר, דבעודו לח לא ניכר המחיקה, דמהאי טעמא אסור ליתן הגט בעוד הדיו לח (אה"ע סימן קכ"ד סעיף ט') דהוי כדבר שאפשר לזייף, אבל אחר שנתייבש אי אפשר לזייף ולהסיר דניכר המחיקה. תדע דאלת"ה בלאו הכי השטר פסול דהוי כנכתב בדבר שאפשר לזייף, ובדאי העדים לא נתנו לידו עד אחר שנתייבש כדי שלא יהיה יכול לזייף, ולכך הוצרך להטעם שהזכוב הסיר בעוד השטר ביד העדים כשהדיו עדיין לח:

18. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף קסו עמוד ב

בגמ': אמר רב פפא פשיטא לי ספל מלמעלה וקפל מלמטה הכל הולך אחר התחתון. כתב בשו"ת אגרות משה (יורה דעה ח"ג קכ), 'אם יש חשש בכתובות הנדפסות משום כתיבת דברי חול בכתב אשורי וכו'', מע"כ ידידי הרה"ג משה מרדכי הלוי שולזינגער שליט"א.

א', הנה בדבר הכתובה ליכא שום חשש על הכתובות הנדפסות, כי האותיות המרובעות שבדפוס רובן היו פסולין לכתיבת ספרים תפילין ומזוזות, וחזינן ממשמעות לשון הגמ' שהיו כותבין באותיות אלו כל השטרות, עיין בב"ב דף קס"ו בקפל ספל, דלפ"מ שבעי ר"פ, מי חיישינן לזכוב היו הקוף והסמך ככתב שכותבים לכה"פ המרובע, ואולי גם אשורית, וכן בדף קס"ז, אזל מחקיה לגגיה דבית וכרעיה ושויה ופרדיסא שמשמע שהבית והוא"ו היו ג"כ מאותיות אלו.

אבל הרמ"א ביו"ד סימן רפ"ד סעי' ב' כתב, וי"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית, והוא בב"י בסימן רפ"ג, ומשמע שם דהוא כתב אשורית ממש, דהרי כתב מן הראוי שתדע כי כתב אשורי כיון שניתנה בו תורה ונכתבו בו לוחות הברית הוא מגונה מאד להשתמש בו, רק בכתבי הקודש, וע"כ שינו הספרדים כתיבתם, ושמו

אותיותם אותיות אחרות עד שנעשה הכתב ככתב אחר להתיר להשתמש בו בדבר חול והובא בבאה"ג, ואם היה כתב אחר ממש לא היה שייך לכתוב לשון עד שנעשה ככתב אחר, אלא ע"כ כותבים הספרדים בכתב אחר, אלא משמע שעשו בהאותיות קצת שינויים עד שנעשה ככתב אחר, וכמעט שרוב אותיות הנדפסות המרובעות הם בשינוי קצת, וזהו אולי כוונתו בשינוי הספרדים'.

19. רשב"ם בבא בתרא דף קסו/ב

תיקו - והמוציא מחבירו עליו הראיה דכיון דמסתפק דינא לבי דינא היאך יוציאו מיד המחזיק ולא דמי לממון המוטל בספק דקיימא לן חולקין דהתם עיקר המעשה אין ידוע לנו היאך היה כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה (לעיל דף צג) וכגון נפל הבית עליו ועל אמו (שם דף קנח) הלכך פוסקין להן ב"ד את הדין שיחלוקו אבל כל מקום שעלתה ההלכה בתיקו הואיל ואין הדיינים יודעין לפסוק את הדין היו שותקין והמחזיק יחזיק במה שבידו:

20. שערים מצויינים בהלכה

מספק ואוקי ממוניה אחזקתיה. ועי' בתוס' במס' גיטין (יד: ד"ה וחכמים) דבשערים דרבינו האי מפרש, דכל תיקו שבש"ס חולקין, ואין נראה לר"י, אלא היכא דאשכחן בהדיא יחלוקו, דאדרבה אמרי' אוקי ממוניה אחזקת מריה. ועי' בב"י (חור"מ סי' שפ"ה מסור) בשם תשו' מיימוני (סו"ס נזיקין סי' ו') שגם רבינו האי כתב בתשו' דכיון דסלקא בתיקו המוציא מחבירו עליו הראיה, ולא כאשר כתב

21. קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף קסו/ב

(תרטז) שם ע"ב. מ"ש הרשב"ם גב ספל וקפל דקאי בתיקו דאפילו לסומכוס אמרינן הכא הממע"ה [וזה דלא כמ"ש תוס' ספ"ק דגיטין בשם רב האי גאון דבכל תיקו יחלוקו דכיון דבי"ד אין יודעין לפסוק הדין היו שותקין והמחזיק יחזיק במה שבידו, נראה, דאין כונתו לדין הממע"ה אלא כל דאלימ גבר, ונ"מ דמהני תפיסה, כיון דבי"ד אין פוסקין דין כלל, וכן נראה, במ"ש תוס' גיטין י"ז דהעבד הוא מוחזק בעצמו, ויוכל לאמר ללוקח אייתי ראיה, אף דיד עבד כיד רבו, ואם הוא קנוי ללוקח האדון הוא המוחזק בו, צ"ל ג"כ בכונתם, דליכא דין ודאי מוחזק גבי עבד, אלא הוא דינא דכל אלים גבר ואם יתפוס הלוקח במעשה ידיו אין מוציאין מידו, דדוקא היכא דהוא ודאי מוחזק מוציאין מידי התופס, אבל הכא הספק בזה גופא מי הוא המוחזק, ובעיקר דברי הרשב"ם, קשה להבין מה טעם יש לחלק בין ספיקא דמעשה לספיקא דדינא, דגם בספיקא דמעשה אין יודעין של מי הוא:

22. תוספות מסכת בבא בתרא דף קסז עמוד א ד"ה ומשוי ליה

ומשוי (ה) ליה זוזי - תימה זוזי נמי משוי איסתרי דמסכי להו באיסתרי א"כ לית לן למימר מהאי טעמא שית מאה זוזי אלא שית מאה איסתרי שגדולים יותר וי"ל דזוזי רגילים לכתוב בשטרות אף על פי שיש מטבע גדול ממנו (ו) כדאשכחן בזוזי צורי דקאמר בכ"מ ארבע זוזי ולא חשבינן להם בסלעים ופירוש רבינו חננאל שפירש דאיסתרי יהבינן ליה והן פחותין מזוזי כדאמר איסתרא פלגא דזוזא לא נהירא דמאי אמרת אינו מתקיים בשום מקום אלא נראה לרבי כרשב"ם מתוך הלשון דקאמר מאי קאמרת דמשמע דהא ליכא למימר כמו מאי אמרת לסטים מזויין כו' (קדושין דף יא.) ולספרים דגרסי אלא מאי איכא למימר אי שית מאה איסתרי וזוזא אי שית מאה זוזי וזוזא יד בעל השטר על התחתונה לפי אותן ספרים יכול בטוב לפרש דאיסתרא בציר מזוזא והוה הני זוזי וזוזא צורי מיהו רבינו חננאל גריס מאי אמרת שית מאה איסתרי וזוזא יד בעל השטר על התחתונה ור"ת היה גריס בסוכה (דף כב: ושם ד"ה כזוזא) וזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת ומפרש זוז שעומד בראש ההר שהוא גדול דומה לאיסתרא שהוא קטן לעומד למטה.

§ נמצאת מחריב את כל העולם כולו

במס' ערובין (י"ג) הגמ' מספרת סיפור הממחיש עד כמה חייב הסופר להיזהר מטעות בכתיבתו, ואפילו טעות קטנה ביותר, וז"ל הגמ':

וכשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר
אני אמר לי בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמוא
אתה מחסר אות אחת או מויתר אות אחת נמצאת מחריב את כל
העולם כולו.

והקשה המהר"ל בתפארת ישראל (פרק ס"ז) שספר תורה פסול אפילו
אם חסרה בו אות אחת, ומדוע הוצרך ר' ישמעאל להזהיר אותו

שלא יחסיר אות מפני שמחריב את העולם, והלא בין כה הוא יזהר כדי
שהספר לא ייפסל, וז"ל:

והשתא אם ספר תורה כשחסר בה אות אחת פסולה ואין קורין בה למה
צריך ליה לאזהורי על מלאכתו שהיא מלאכת שמים שאם אתה מוסיף
או גורע כאילו אתה מחריב את כל העולם בלאו הכי הוא מוזהר ועומד
שהרי אם יחסר אות אחת בכל התורה הספר תורה פסולה.

ועצם הדבר צריך עיון שסופר המחסר אות אחת בכתיבתו מסכן את קיום
כל העולם, ולמה התכוונו חז"ל באזהרה זו.

§ התורה כתבנית לכל הבריאה כולה

הזכרנו לעיל את אזהרת ר' ישמעאל במס' עירובין לסופר, שאם
מחסיר הוא בכתיבתו אפילו אות אחת מסכן הוא בזה את
כל העולם כולו.

והקשה המהר"ל (תפארת ישראל פרק ס"ז) מדוע הוצרך ר' ישמעאל להזהיר את הסופר שאות חסרה עלולה להחריב את העולם, והלא ספר תורה שחסרים בו אותיות פסול הוא ומה היתה כוונת ר' ישמעאל.

ומבאר המהר"ל את דברי ר' ישמעאל ע"פ יסוד זה, שהתורה היא התכנית של הבריאה וכל הבריאה תלויה ועומדת ומתקיימת ע"פ תכנית זו, וע"כ כאשר סופר מחסיר אות בתורה משנה הוא את תכנית הבריאה וממילא משנה הוא את מציאות הבריאה, ועי"ז גורם לחורבן העולם, וז"ל המהר"ל:

אבל פירשו כי בתורה ברא הקדוש ברוך הוא עולמו שנאמר ואהיה אצלו אמוֹן אל תקרא אמוֹן אלא אומן ואמור שם (ב"ר פ"א) שהיה מסתכל בתורה וברא עולמו ובכל אות ואות בה היה בריאה בעולם, ואם כן אם אתה מחסר או מוֹיִתֵר אות כאילו אתה מחריב העולם שאם מחסר אות אם כן כמו שחסר בתורה אות כך חסר בבריאה וכן אם אתה מוֹיִתֵר אות אתה מוֹסִיף בבריאה, דבר זה חורבן עולם לגמרי שהרי שלמה אמר (קהלת ג') כי אין להוסיף ולא לגרוע על מעשה הא-להים ואם דבר אחד חסר או יתר דבר זה תוספת וחסרון בעולם והוא חורבן עולם הן בגרעון הן בתוספת.